

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun
Gənc alim və mütəxəssislərin 3-cü qrant müsabiqəsinin
(EİF/GAM-3-2014-6(21)) qalibi olmuş layihənin yerinə
yetirilməsi üzrə**

YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: Ağciyər vərəminin digər ağciyər xəstəlikləri ilə diferensial diaqnostikası zamanı tətbiq olunan erkən diaqnostika metodları

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Aslanova Aysel Elman qızı**

Qrantın məbləği: **7 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EİF/GAM-3-2014-6(21)-24/19/3-M-10**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **09 dekabr 2015-ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 yanvar 2016-cı il – 01 yanvar 2017-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

Diqqət! Uyğun məlumat olmadığı təqdirdə müvafiq bölmə boş buraxılır

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar

Tədqiqat dövrü ərzində bütün pasientlərə ağ ciyər patologiyasını aşkarlamaq üçün minimal diaqnostik metodlar həyata keçirilmişdir.

1. Döş qəfəsinin Rentgen müayinəsi
2. Döş qəfəsinin Multi-Spiral Kompyuter Tomografiyası
3. Qanın ümumi analizi
4. Qanın biokimyəvi analizi
5. Qanda ADA titrinin təyini
6. Qanda NST test titri
7. Bəlgəmin sadə mikroskopiyası
8. Bəlgəmin molekulyar –genetik müayinəsi Gen Xpert
9. Bəlgəmin əkilməsi MGİT və HAIN

10. Bəlgəmin qeyri- spesifik mikrofloraya görə əkilməsi

11. Bronxoskopiya müayinəsi

12. BAL patomorfoloji müayinəsi

Tədqiqata daxil edilən pasientlərin bütün göstəriciləri statistik riyazi təhlil- Pirsonun korelyasiyası əsasında aparılmışdır.

2 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli)

100%

3 Hesabat dövründə alınmış **elmi nəticələr** (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr aydın şəkildə göstərilməlidir)

Müayinələr üzrə aşkara çıxmış diaqnostik yanlılıqlar zamanı müvafiq xəstəliklər üçün əlavə tamamlayıcı müayinələrin uyğun (düzgün!) olaraq seçilməsi :

İlk dəfə Azərbaycan Respublikasında Elmi-Tədqiqat Ağ ciyər Xəstəlikləri İnstitutunda yeni diaqnostik test –DİASKİNTEST sınaqdan çıxarılmış və aparılan müayinələrin təhlili tərəfimizdən aparılmış və diaqnostik dəyərləndirmə kimi vərəmlə digər xəstəliklərin differensila diaqnostikasında ölkə üzrə yeni metod kimi dəyərləndirilmişdir. Bu üsulla 250 pasient könüllü olaraq tədqiqatda iştirak etmiş və nəticələrin təhlili riyazi işləmələrlə tədqiq olunmuşdur.

Tədqiqata daxil etdiyimiz xəstələr Elmi- Tədqiqat Ağ ciyər İnstitutunda statsionar və ambulator şəraitdə diaqnozu təsdiqlənmiş cəmi N=112, bunlardan N=102 (91,07%) yaşı >18 ağ ciyər vərəmi olan və müqayisə üçün N=10 (8,92%) ağ ciyərində vərəm xəstəliyi olmayan qeyri-spesifik patologiyalı (pnevmoniya) xəstələr də tədqiqata daxil edilib. Tədqiqat obyektləri İİV müayinəsinə cəlb olunmuşlar. Bunlardan N=12 (10,71%) xəstədə İİV pozitiv aşkarlanıb. Biz araşdırmamızda bioloji marker kimi ADA titrinin dəyişilməsinə önəm vermişik. Normal titr göstəricisi olaraq ADA - 26 < TV/ L təyin olunub. Aparılan araşdırmalar ərzində riyazi təhlil üsulu ilə 2TV ilə Mantu sınağı və qan zərdabında ADA titrinin təyini vərəm xəstələrində hər iki parametrdə arasında korelyasiya olduğunu P value<0.00001 aşkara çıxarır. Beləliklə araşdırmalar zamanı 112 xəstənin götürülmüş qan zərdabında ADA titrinin pozitiv göstəricisi (>26 TV/L) - 2 TV Mantu müsbət olan N=78 (69,64%) xəstənin 71(58.50%) nəfərində , Diaskintest® müsbət N=91 xəstənin 86 (74.75%) nəfərində qeydə alınmışdır. Statistik təhlil (Pirson korrelyasiyası, xi kvadrat) 2 TV ilə Mantu sınağı, Diaskintest® və ADA titri arasında korrelyasion asılılıq olduğunu sübuta yetirir P value<0.00001.

Xəstələrin İİV statusundan asılı olaraq qan zərdabında ADA titrinin artması 12 (10,71%) İİV statusu pozitiv xəstədən 7 (9.00%) xəstədə , 90 (80,35%) İİV statusu neqativ xəstənin 69 (67.50%) nəfərində titrdə artma qeydə alınmışdır. Burdan belə nəticəyə gəlinirki ağ ciyərində vərəm xəstəliyi olan şəxslərdə İİV status ilə ADA titrinin artması arasında korrelyasion asılılıq yoxdur p-value 0.05

2ci mərhələ üzrə tərəfimizdən 58 pasient müayinə olunub. Plana uyğun olaraq randomizasiya üsulu ilə seçilmiş pasientlərə müvafiq müayinələr icra edilib.

Xüsusi diqqət bəlgəmin sadə mikroskopiyası zamanı aşkar olunmayan TDM halların molekulyar genetik üsul – GenXpert vasitəsilə dəyərləndirilməsidir.

Belə ki, Ambulator müraciət edən N=31 (40,25%) xəstələrin 1işgünü (6saat) ərzində diaqnostik məqsədlə icra edilən müayinələrdən əlavə 23 (74,19%) xəstəyə molekulyar –genetik metod olan

GenXpert müayinəsi həyata keçirilmişdir. Beləki müayinəyə cəlb edilən xəstələrdən öskürəyin qeyri-produktiv olmasını nəzərə alaraq induksiya metodu ilə (hipertonik məhlulla inqalyasiya) əldə edilmiş bəlgəm (17 xəstə -73,91%) və bronx yuyuntusu materialı (6 xəstə - 26,08%) tədqiq edilmişdir. Beləki, göndərilən 23 bəlgəm materialının tədqiqi zamanı 3xəstədə (13,04%) TDM tapılmadı, 8 xəstədə (34,78%) RİF (rifampisin) DAVAMLI, 12 xəstədə (52,17%) RİF (rifampisin) HƏSSAS olaraq aşkarlandı. Növbəti mərhələdə 8 Davamlı ştammların kultural analizlərinin (MGİT və BACTEC) təhlilində 6 (75%) xəstədə H (izoniazid) DAVAMLI, 2 (25%) xəstədə H (izoniazid) HƏSSAS S (stretomicin) DAVAMLI aşkarlandı. 3xəstədə TDM tapılmadığı halda əlavə diaqnostik instrumental metodların köməyiylə (Döş qəfəsi Kompüter Tomografiyası, Bronxoskopiya müayinəsi və sitoloji təhlil) ağ ciyər xərçəngi aşkarlandı.

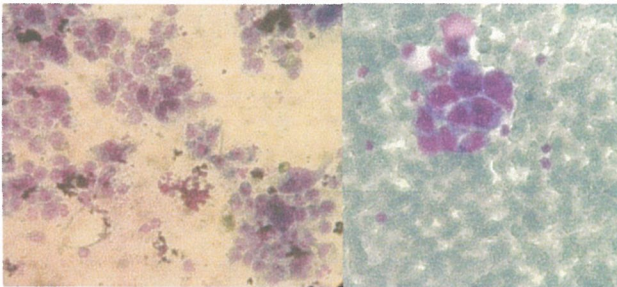
Stasionar müalicədə olan xəstələrdən 41-nin (89,13%) bəlgəm nümunəsi GenXpert müayinəsi üçün Milli İstinad Referens laboratoriyasına göndərilmişdir. Alınan bəlgəm nümunələrinin təhlili zamanı 41 xəstənin 14-də (34,14%) RİF DAVAMLI, 1xəstədə (2,43%) test ERROR nəticə, 26 xəstədə (63,41%) isə RİF HƏSSAS aşkarlandı. Bu xəstələrin stasionarda müalicə dövrü ərzində kultural əkmə nəticələrinin təhlili zamanı 14 xəstədə aşkar olunan RİF(rifampisin) DAVAMLI ştammların (MGİT və BACTEC) kulturalarında 11 xəstədə (78,57%) H (izoniazid) DAVAMLI olduğu da diqqət çəkməkdədir.

Bizim tədqiqatda diqqət çəkən məqamlardan vərəm - xüsusilə DAVAMLI vərəmin sürətli diaqnostika Gen Xpert vasitəsilə aşkar olunmasıdır. Bu usulla diaqnostika 2aydan 2saata qədər tezləşmiş olur və eyni zamanda törədicinin davamlı və ya həssas olması müəyyən edilir. Eyni zamanda vərəmə oxşar gedişli hallar zamanı TDM tapılmadıqda etaplı olaraq digər müayinlərin vaxtında düzgün seçilməsi xəstəliyin aşkarlanması üçün zəmin yaradır. Xəstələrin xüsusi alqoritm üzrə randomizasiya əsasında seçilməsi və müayinəyə göndərilməsi və diaqnostik yanaşma üsulu respublikada yeni görülməyəcək elmi-ış kimi qiymətləndirilir.

3-cü mərhələ üzrə tərəfimizdən 42 pasient müayinə olunub. Plana uyğun olaraq randomizasiya üsulu ilə seçilmiş pasientlərə müvafiq müayinələr icra edilib.

Müayinəyə cəlb olunan pasientlərin hamısına bəlgəmin sadə mikroskopiyası icra edilmişdir. Bunlardan 26 (61,90%) xəstədə sadə bakterioskopiya üsulu ilə TDM aşkar olunmuşdur. 35 (83,33%) xəstədə genetik molekulyar üsul (GenXpert) ilə TDM aşkar olunmuş, bunlardan 10 (28,57%) xəstədə RİF davamlı ştamm olduğu müəyyən edilmişdir. Bəlgəmin əkmə nəticələrinin tədqiqi 42 xəstədən 33-nə aparılmışdır. 19 xəstədə koloniya üzrə bitmə (TDM 1+), 9 xəstədə (TDM 2+), 2 xəstədə (TDM 3+) 3 xəstədə "bitmə yoxdur" nəticəsi alınmışdır. 2 xəstədə bəlgəmin qeyri spesifik floraya görə əkməsinin nəticəsində Aspergillus fumigatus və Proteus aşkarlanmışdır. Prosesin mikst xarakterli olması həm radioloji həm laborator üsulla aşkarlanmışdır.

Ağ ciyər vərəmi ilə yanaşı müayinəyə cəlb edilən pasientlərdə ağ ciyər xərçənginə şübhəli olan hallar üzrə digər laborator üsullar aparılmışdır. Bu xəstələrə bəlgəmin sitoloji üsul ilə müayinəsi və BAL müayinəsi icra edilmişdir. Beləki yuxarıda sadalanan müayinələrə əsasən xəstələrdə xərçəng diaqnozu təsdiqlənmişdir.

(karsinoma 1ci mərhələ)

Qeyri-produktiv öskürəklə müraciət edən xəstələrə bronxoskopiya müayinəsi icra edilmiş və müayinə zamanı vizual olaraq 4 xəstədə qırtlağın vərəmi (laborator təsdiqlə!), 3 xəstədə bronxun daxili və xarici kompressiya əlamətli xərçəngi (laborator təsdiqlə!) aşkarlanmışdır. 7 xəstədə BAL (bronx yuyuntusu materialı) molekulyar genetik üsulla RİF davamlı ştammi aşkar olunmuş –lakin xəstələrin klinik, instrumental, digər laborator üsulların kompleks tədqiqi zamanı prosesin kontaminasiya xarakterli olduğu təsdiqlənmiş və bu üsulla TDM ştamının tapılması və ştamının növ təyini qənaətbəxş üsul kimi qiymətləndirilməmişdir.

Müayinələrin təhlili Milli Onkoloji Mərkəzin sitoloji laboratoriyasının nəticələri ilə müqayisəli şəkildə təhlil edilmişdir.

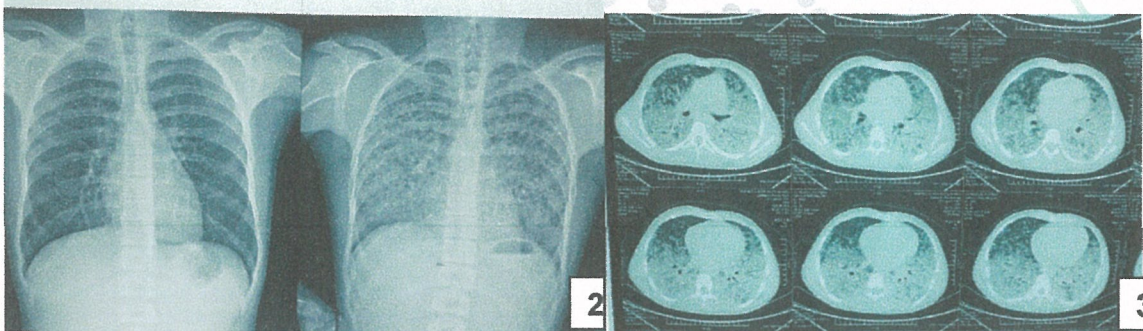
Xəstələrin ümumi qan analizlərinin tədqiqi zamanı 42 xəstənin 34 (80,95%) limfositlərin faiz nisbətə (norma 15-40 %) azlığı (12-14%) diqqət çəkməkdədir.

Qanda ADA titrinin təyini ilə bağlı 22 xəstədə ADA 26-35 U/L titri arasında dəyişmişdir.

NST spot test 7 xəstədə pozitiv dəyərləndirilmişdir (25 u/L)

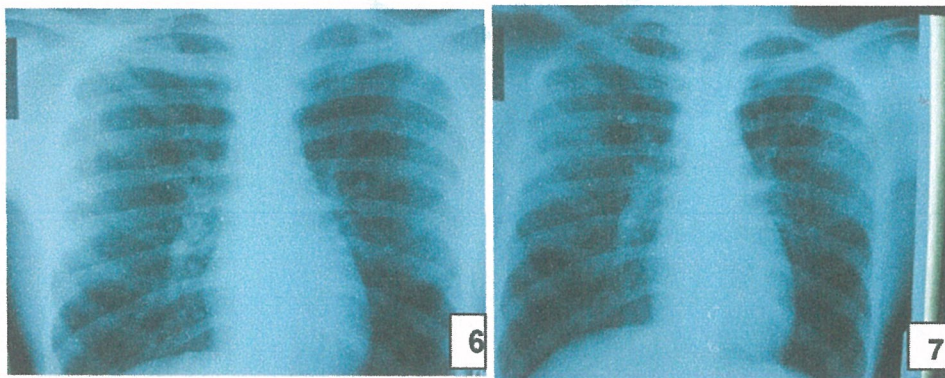
42 xəstənin 36 na Diaskin test pozitiv olaraq qiymətləndirilmişdir (papula ölçüsü 72 saat sonra). 6-20 mm ölçülü pasientlərin ümumi qan analizi və ADA titri üzrə müqayisəli təhlili zamanı- 32 xəstədə limfopeniya aşkarlanmışdır. 4 xəstədə isə limfositoz qeyd edildi.

Bir çox ağ ciyər xəstəlikləri rentgenoloji görüntüdə diffuz patoloji kölgələnmə kimi qeydə alınır. Bu xəstəliklər ağ ciyərlərdə infeksiya, onkoloji xəstəlik, ödem, qansızma, aspirasiya, ekoloji, medikamentoz və peşə zədələnməsi olaraq özünü biruzə verir.

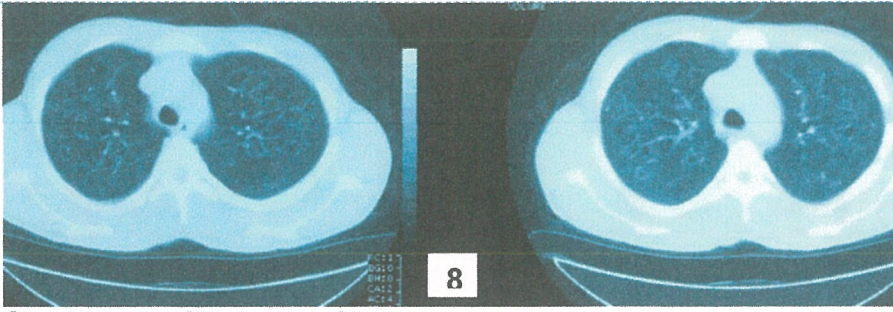

Şəkil 2,3. Kəskin gedişli viral pnevmoniya

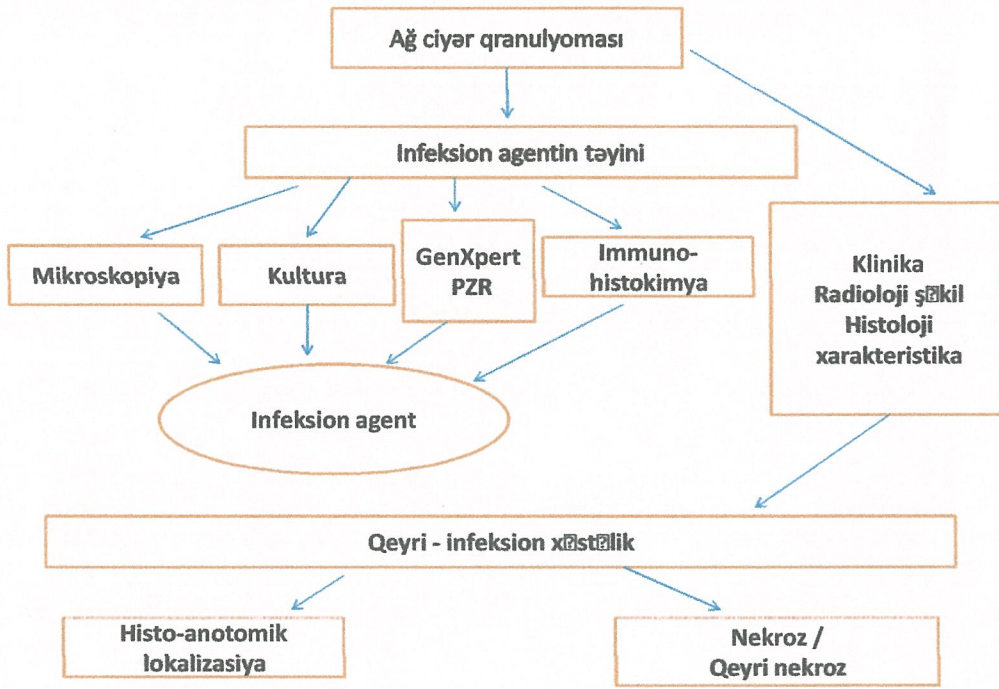
Lakin 10% hallarda normal rentgen görüntüsü olan pasinetin multispiral kompyuter tomoqrafiya görüntüsündə diffuz parenximatoz zədələnmə qeydə alınır. Belə ki, rentgenoloji görüntüdə Histiositoz prosesi xəttşəkilli nazik fibrotik atmalar kimi görüldüyü halda multispiral kompyuter tomoqrafiya nəticəsində çoxsaylı yayılmış diffuz boşluqlar qeydə alınır.

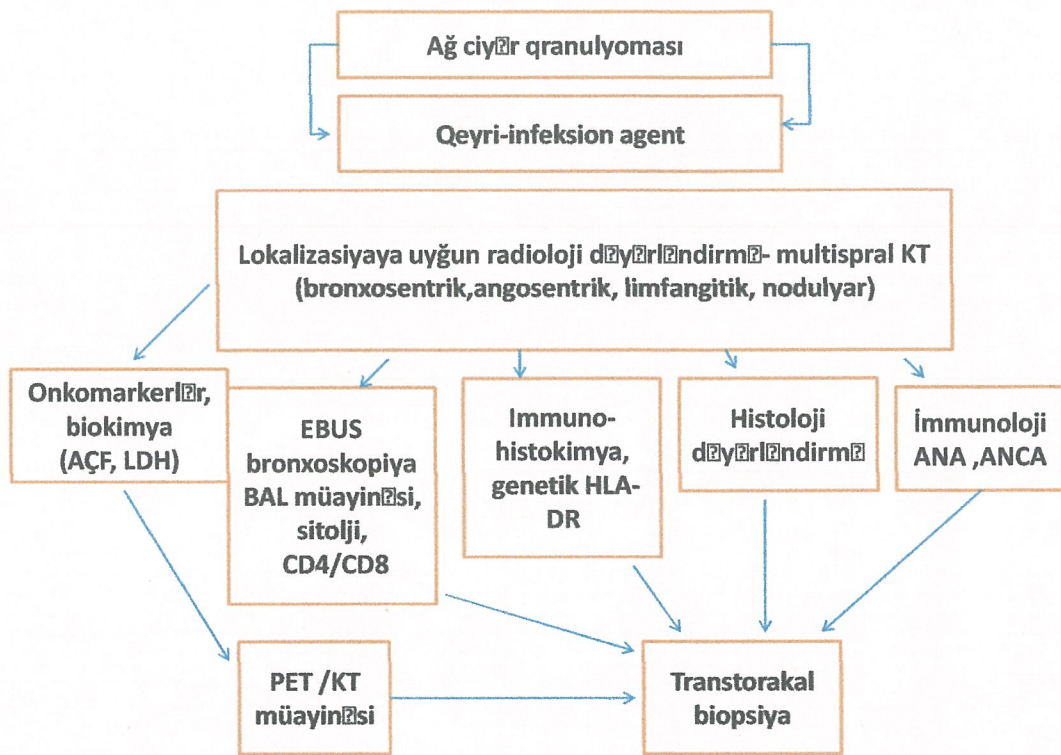

Şekil 6,7,8 .Histiositoz X.

Elmi layihədə tərtib olunan diaqnostik alqortm tibbin bütün sahələrində ağ ciyər xəstəliklərinin differensial diaqnostikası məqsədilə istifadə edilə bilər.

Ağ ciyərlərin diffuz zədələnmələri çoxsaylı xəstəliklər nəticəsində rast gəlinə bilər. Belə patologiyalı pasientlərə xəstəliyin gediş tempi, radioloji görüntüsü, kliniki kontekstlə metodik yanaşma tərzini çətin diaqnostik həllin asanlaşdırır. Bir çox hallarda bu parametrlərin korrelyasiyası ilkin ehtimal diaqnoz haqqında düşünməyə köməkçi olur və hansı ki, son nəticədə diaqnostik testlər və biopsiya nəticəsinə əsasən öz təsdiqini tapır.

- Layihə üzrə **elmi nəşrlər** (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, İmpact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərilməlidir) *(surətlərini kağız üzərində və CD şəkildə əlavə etməli!)*

Çap olunmuş:

1. Aslanova A. E. , Məmmədbəyov E .N., Qasimov İ.Ə., Axundova İ., Alxazova A.

“Ağ ciyər vərəmi olan xəstələrdə İİV statusdan asılı olaraq Adenozin Dezaminazanın və Diaskintestin diaqnostik effektivliyinin öyrənilməsi.

Yerli jurnal – “Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nəaliyyətləri” məqalə: (2-ci nömrə 2016 ,s 163-166) çap olunub.

2. Aslanova A. E. , Məmmədbəyov E .N

“Vərəm üzrə yüksək xəstələnmə göstəricisi olan Azərbaycan Respublikasında molekulyar-

genetik metod olan GenXpert üsulu ilə xəstəliyin erkən diaqnostikası”
Yerli jurnal – “Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nəaliyyətləri” məqalə: (3-cü nömrə 2016 , s 114-117) çap olunub!

3. 3International medical congress for student and young doctors (1-2 november 2016)

1. Tezis : A. Aslanova , E Mammedbekov , İlham Kasımov, İrada Achundova , Aygun Alchasova

The Study Diagnostic efficacy of Diaskintest and Adenosine deaminase activity in pulmonary tuberculosis patients with human immunodeficiency virus.(s 129)

2. Tezis: A. Aslanova , E Mammedbekov

The Study clinical efficacy of vit D in high doses used in the patients with pulmonary tuberculosis in Azerbaijan population. (s 128)

3. Poster çıxış: Study Diagnostic efficacy of Diaskintest and Adenosine deaminase activity in pulmonary tuberculosis patients with human immunodeficiency virus

A. Aslanova, E Mammedbekov , İlham Kasımov, İrada Achundova , Aygun Alchasova

1. Çok Kesitli Bilgisayar Tomografi ile saptanan yayma negatif tüberküloz tanısı değerlendirilmesi – A.Aslanova , E.Mammedbekov

TÜSAD 38. Ulusal Kongresi Solunum 2016 – mövzuya görə təqaüd qazanma-
<http://www.solunum.org.tr/solunum2016/default.asp?p=bursb-sonuc>

2. Çocuk Göğüs Hastalıkları 1Kongresi – Tezis ve Poster çıxış

Çocukluk çağı pnömonilerin tedavisinde kullanılan inhalyasyon Derinat ilacının klinik septomların süresine etkisinin değerlendirilmesi (s 84-85) - A.Aslanova , E.Mamedbekov

Çapa qəbul olunmuş:

Ağ ciyər xəstəliklərinin differensial diaqnostikasının müasir aspektləri- “Tibb və Elm jurnalı”
A.Aslanova, E.Məmmədbəyov, A. Qəmbərova, Z.Sərdarova.

5 İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər

(burada doldurulmalı)

6 Layihə üzrə ezamiyyətlər (ezamiyyə baş tutmuş təşkilatın adı, şəhər və ölkə, ezamiyyə tarixləri, həmçinin ezamiyyə vaxtı baş tutmuş müzakirələr, görüşlər, seminarlarda çıxışlar və s. dəqiq göstərilməlidir)

Türkiyə,İstanbul T.C. Sağlık Bakanlığı Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi - Prof. Dr. Berrin Ceyhan Göğüs Hastalıkları A.B.D. Başkanı

04.04.2016- 09.04.2016 icra müddəti.

03.04.2016 İstanbula gediş müddəti

10.04.2016 Bakıya qayıdış müddəti

Istanbul şəhəri Marmara Universiteti Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Göğüs Bölümü həmkarları ilə elmi və praktiki müabidələ çərçivəsində əsas mövzu kimi "Ağ Ciyər Xəstəlikləri" müzakirə mövzusu olmuşdur. Ezamiyyə müddəti ərzində tərəfimizdən 427 xəstəyə baxış keçirilmiş və ilkin kliniki dəyərləndirilmə aparılmışdır.

İlk diqqət çəkən məqamlar:

1. Xəstələrin müayinə taktikası (tam elektronlaşdırılmış arxiv və yeni məlumatların bazaya daxil edilməsi)
2. Xəstəyə sərf olunan müayinə vaxtı 7dəq -10 dəq. (instrumental müayinələrin həcmi çox olduğu üçün vaxtdan səmərəli istifadə)
3. Xəstəliklər üzrə rast gəlmə tezliyinə gəldikdə: daha çox ağ ciyər xərçəngi , bronxogen karsinoma və s (səbəb əhəlinin əksər hissəsi tütünçəkmə ilə müraciət edir). Kişilər və qadınlar arasında tütün istifadəsi üzrə faiz göstəricisi eyni nisbət təşkil edir.

Müraciət edən xəstələrdən 118 nəfərinə EBUS bronxoskopiyası icra olunmuş və prosesin diaqnostik dəyərləndirilməsi üçün sitoloji-patomorfoloji və s laborator müayinələrə göndərilmişdir. Belə ki, EBUS zamanı ilkin görüntülemədə 59 xəstədə onkoloji proses kimi dəyərləndirilmə aparılmış bunun 43-də sito-morfoloji rəy diaqnozu təsdiqlənmişdir. Müayinə zamanı görüş sahəsinə daxil olan patoloji limfa düyünlərinin strukturu və görünüşü usm vasitəsilə manitorda izlənərək qeydə alınır və patoloji materialdan yerində nümünə götürülməsi həyata keçirilir. Diaqnostik əhəmiyyəti DQDLV-nin böyümlərində (limfoma, vərəm, sarkoidoz, iersinyoz v s hallarda) yüksəkdir.

Müraciət edən xəstələrdən 14 –nə PET scan müayinəsi məsləhət görülmüşdür. Araştırma dövrü ərzində 9 xəstənin PET Scan müayinəsi tərəfimizdən izlənilmişdir və xəstənin müayinədən öncə və müayinə sonrası nəticələrinin təhlili müvafiq ixtisas həkimləri ilə müzakirə olunmuşdur. Müayinənin digər rəqəmsal tomoqrafiya müayinələrindən üstünlüyü diaqnostik dəqiqlik (xüsusən onkoloji xəstələrdə) spesifiklik və həssaslıq göstəricisinin yüksək 99,9% olmasıdır. Azərbaycanda ilk və tək mərkəzdə (Nüvə Təbabəti Mərkəzi) bu metod yeni olaraq istifadəyə veriləcək. Bu vaxta qədər ölkəmizdə bu metodla diaqnostika icra edilməyib. Pasientlər müayinə üçün xarici ölkələrə müraciət edirdilər. Tərəfimizdən gələcəkdə ağ ciyər xəstəliklərinin (onkoloji) diaqnostik dəyərləndirilməsi və izlənilməsi nəzərdə tutulub.

Müşahidə dövrü ərzində 18 xəstəyə Multi-Spiral Kompüter Tomoqrafiya nəzarəti altında Transtorakal Biopsiya metodu icra edilmişdir. Müayinə diaqnostik baxımından yüksək dəyərləndirilir. Bu müayinəyə müraciət daha çox periferik lokalizasiya , plevranın patoloji prosesə cəlb olunması hallarında olur. Əgər EBUS-bronxoskopiyası ilə alınan nəticə və eyni zamanda digər müayinələrin nəticələrində diaqnostik dəqiqlik əldə edilmirsə bu zaman Transtorakal Biopsiya metodu göstəriş sayılır.

Müraciət edən xəstələrin 56-nın anamnezində keçirilmiş vərəm və qalığ əlamətləri qeydə alınmışdır. Xüsusi diqqət şəkan məqam-müəssisədə ağ ciyər vərəminin diaqnostikasında istifadə edilən metodlardan bəlgəmin sadə mikroskopiyası, əkmə və PZR üsulu ,eyni zamanda radioloji üsullardan habelə QUANTİ FERON TEST sınağından istifadə edilir. Araşdırmada bizim üçün mühüm və praktik əhəmiyyətli metod olan GEN Xpert molekulyar-genetik metodu təəssüf olsun ki, mərkəzdə istifadə edilmir. Bunun da bir çox səbəbləri var- Azərbaycan vərəm üzrə xəstələnmə göstəricisi yüksək olan ölkələr siyahısındadır, bunu nəzərə alaraq ÜST nın GF nümayəndilikləri iqtisadi durumu zəif olan və vərəm üzrə xəstələnmə göstəricisi yüksək olan ölkələrə yardım olaraq xəstəliyin tez və vaxtında aşkar olunması üçün müvafiq aparatla təchizatı öz üzərinə götürmüşdür. Aparat kifayət qədər bahalı olduğu üçün yalnız mərkəzi ağ ciyər xəstəxanaları onunla təchiz olunmuşlar.

Müraciət edən xəstələrin 36-da sarkoidoz (yeni və kontrol baxışa gələnələr) halı aşkarlanmışdır.

Diaqnostik üstünlük verilən laborator metodlardan qanda ACF səviyyəsi, qaraciyər enzimlərinin aktivlik göstəricisi, qanda Ca səviyyəsi, EBUS bronxoskopiyası, spirometrik göstəricilər və qaz tərkibinin dəyərləndirilməsi , döş qəfəsi Rentgen müayinəsi və Multi-Spiral Kompyuter Tomoqrafiya mərhələli şəkildə icra edilmişdir. Eyni zamanda bu xəstələrdə CD4 və CD8

Imfositlərin dəyişmə titri öyrənilmişdir.

119 xəstədə müxtəlif genəzli (bakterial, göbələk, viral) pnevmoniyalar aşkarlanmışdır. Diaqnostik təsdiq bakterial kultural əkmə və virusoloji təsdiq yolu ilə olmuşdur. Müayinələrdən radioloji və digər laborator müayinələr icra edilmişdir.

Baxış zamanı müraciət edən xəstələrdə tənəffüs sisteminin digər patologiyaları (elmi araşdırmaya daxil olmayan) da tədqiq edilmişdir. Bura daxil olan xəstələrdən daha çox üstünlük təşkil edən bronxial astma, ağ ciyərlərin xroniki obstruktiv xəstəliyi, kistik fibroz, anadangəlmə və qazanılma bronxoektaziya xəstəliyi, plevranın müxtəlif patologiyaları (ekssudativ plevrit, transsudat mənşəli plevrit, mezotelioma və s), Vegener qranulyomatozu (5 xəstədə), Pumonar emboliya, İdiopatik Pulmonar Fibroz (alveolitlər) , ağ ciyərin interstisial xəstəlikəri və s olmuşdur.

Ezamiyyə müddətində bir çox yeni praktiki və təcürbi biliklərin qazanılması yüksək nəticə kimi dəyərləndirilə bilər. Gələcəkdə istər praktik iş zamanı, istərsə də elmi-araşdırmalar zamanı müvafiq bilik və bacarıqların tətbiqi nəzərdə tutulub.

7 Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak (əgər varsa)

(burada doldurmalı)

8 Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak

(burada doldurmalı)

Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s. çıxışlar) (məlumat tam şəkildə göstərilməlidir: a) məruzənin növü: plenar, dəvətli, şifahi və ya divar məruzəsi; b) tədbirin kateqoriyası: ölkədaxili, regional, beynəlxalq)

9

- 3International medical congress for student and young doctors (1-2 november 2016)- Bakı
Divar məruzəsi- Study Diagnostic efficacy of Diaskintest and Adenosine deaminase activity in pulmonary tuberculosis patients with human immunodeficiency virus
- Çocuk Göğüs Hastalıkları 1Kongresi – Türkiyə İstanbul
Poster çıxış - Çocukluk çağı pnömonilerin tedavisinde kullanılan inhalyasyon Derinat ilacının klinik septomların süresine etkisinin değerlendirilmesi
- Elmi Tədqiqat Ağ ciyər Xəstəlikləri İnstitutunun nəzdində elmi şurada elmi məruzə ilə çıxış

1 Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar, komplektləşdirmə

0 məlumatları

(burada doldurmalı)

1 Yerli həmkarlarla əlaqələr

1

Milli Onkoloji Mərkəzde çalışan həmkarlar , QİÇS Mərkəzde çalışan həmkarlar, Modern Hospital və RDM çalışan həmkarlar və s

1

2

Xarici həmkarlarla əlaqələr

Bülent Karadağ, Bərrin Cəyhan , Bülent Tutluoğlu,
Türk Toraks Derneği, Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği, Kistik fibrozis Derneği,

Generium şirkəti və Sankt Peterburq Universiteti nümayəndəliklərinin (Мстислав Юрьевич Галочкин, Курилла Артем Александрович) Diaskintestin tətbiqi ilə bağlı əlaqələr.

1

3

Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (əgər varsa)

Elmi Tədqiqat Ağ Ciyər Xəstəlikləri İnstitutunun nəzdində rezidenturada olan gənc həkimlər və Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun rotasiya üçün göndərilmiş həkimlərlə təcrübələrin bölüşməsi

1

4

Sərgilərdə iştirak (əgər baş tutubsa)

BİHE –Azərbaycan Beynəlxalq Səhiyyə Sərgisi

1

5

Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (əgər baş tutubsa)

Avropa Respirator Cəmiyyətinə həqiqi üzvlük – (rəsmi üzvlük kartı və sertifikatın alınması) , ERS , Medescape, BMJ – ixtisasa uyğun CME kreditlərin alınması (əlavə faydadır)

1

6

Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s. (məlumatı tam şəkildə göstərməlidir)

Həkimlərin internet forumu –xəstəliklərin aktiv müzakirəsi

<https://www.facebook.com/groups/569435236444761/>

https://www.facebook.com/groups/1498825777055147/?ref=group_browse_new

https://www.facebook.com/groups/resmed/?ref=group_browse_new

https://www.facebook.com/groups/779422922201019/?ref=group_browse_new

<https://www.facebook.com/EuropeanRespiratorySociety/?fref=ts>

SİFARIŞCI:

Elmin İnkişafı Fondu

İCRAÇI:

Baş məsləhətçi

Quliyeva Mülayim Sahib qızı

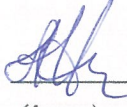

(imza)

" 05 01 2017-ci il

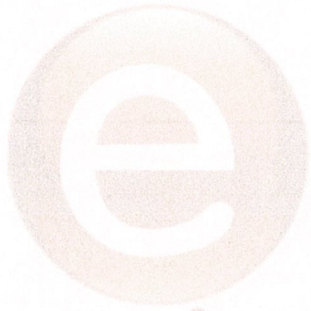
Layihə rəhbəri

Aslanova Aysel Elman qızı

(imza)

" 05 01 2017-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun
Gənc alim və mütəxəssislərin 3-cü qrant müsabiqəsinin
(EIF/GAM-3-2014-6(21)) qalibi olmuş layihənin yerinə
yetirilməsi üzrə

ALINMIŞ NƏTİCƏLƏRİN ƏMƏLİ (TƏCRÜBİ) HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ
VƏ LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİNDƏN GƏLƏCƏK TƏDQIQATLARD
İSTİFADƏ PERSPEKTİVLƏRİ HAQQINDA
MƏLUMAT VƏRƏQİ
(Qaydalar üzrə Əlavə 16)

Layihənin adı: Ağciyər vərəminin digər ağciyər xəstəlikləri ilə diferensial diaqnostikası zamanı tətbiq olunan erkən diaqnostika metodları

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: Aslanova Aysel Elman qızı

Qrantın məbləği: 7 000 manat

Layihənin nömrəsi: EIF/GAM-3-2014-6(21)-24/19/3-M-10

Müqavilənin imzalanma tarixi: 09 dekabr 2015-ci il

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: 12 ay

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): 01 yanvar 2016-cı il – 01 yanvar 2017-ci il

1. Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi

1 Layihənin əsas əməli (təcrübi) nəticələri, bu nəticələrin məlum analoqlar ilə müqayisəli xarakteristikası

Bizim tədqiqatda diqqət çəkən məqamlardan vərəm - xüsusilə DAVAMLI vərəmin sürətli diaqnostika Gen Xpert molekulyar metod vasitəsilə aşkar olunmasıdır. Bu usulla diaqnostika 2aydan 2saata qədər tezləşmiş olur və eyni zamanda törədicinin davamlı və ya həssas olması müəyyən edilir. Eyni zamanda vərəmə oxşar gedişli hallar zamanı TDM tapılmadıqda etaplı olaraq digər müayinlərin vaxtında düzgün seçilməsi xəstəliyin aşkarlanması üçün zəmin yaradır.

Ağ ciyər xəstəliklərinin diferensial diaqnostikasında Multispiral Kompüter Tomografiya müayinəsinin dəyərləndirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bronxdaxili proseslərin dəyərləndirilməsində və müayinə üçün bronxial lavajın götürülməsi üçün Bronxoskopiya müayinəsinin icrası mütləqdir. Elmi layihədə apardığımız tədqiqat geniş əhatəli olduğu xüsusi diqqət çəkən məqamları ön plana çəkdik. Araşdırmaların nəticələrinin təhlili zamanı ağ ciyər

patologiyası ilə müraciət edən xəstələrin anamnestik və kliniki təzahürlərinin tədqiqi ilə yanaşı aparılan müayinələrin kompleks məcmusu düzgün və vaxtında diaqnostika üçün başlıca meyar kimi dəyərləndirilir. Müasir dövrdə rast gəlinən diaqnostik yanlışlıqların aradan qaldırılması üçün xəstəliyi vaxtında düzgün qiymətləndirib müvafiq vacib müayinələrin aparılmasıdır. Sonda aparılan müayinələrin rast gəlinən ağ ciyər xəstəliklərinə uyğun etaplı seçilməsi və əsas differensial diaqnostik alqoritmin ölkə üzrə ilkin olaraq tərəfimizdən işlənilib hazırlanması layihənin prioritet istiqamətlərindədir.

Məlum analoqlar ilə müqayisəli xarakteristika:- "İntratorakal lokalizasiyalı sarkoidozun diaqnostikasi və proqnozunda endobronxial biopsiyalar və bronxoalveolyar lavaj" adlı dissertasiyanın məzmununda daha çox BAL müayinəsinin üstünlüyü, CD4/CD8 nisbəti yer almaqdadır. Bizim araşdırmalarda bu üsullarla yanaşı BAL patohistoloji tədqiqi, immunoloji tədqiqi və prosesin öncədən müasir üsul olan Multispiral Kompüter dəyərləndirilməsindən ibarətdir.

"Mikobakteriya ifraz edən, spesifik dərmanlara davamlı vərəm xəstələrinin aşkarı və müalicəsinin təşkilinin təkmilləşdirilməsi" adlı dissertasiyanın məzmununda retrospektiv təhlil aparıldığı üçün GenXpert müayinəsindən istifadə edilməyib. Tədqiqatda riyazi proqnozlaşdırmaya əsasən ehtimal davamlı formaların yaranması haqqında danışılır.

"İlkin aşkar olunmuş vərəmli xəstələrdə müxtəlif genotipli micobacterium tuberculosis multirezistent formalarının molekulyar genetik kriteriyaları" adlı dissertasiyanın məzmununda molekulyar genetik üsul olan bioloji mikroçiplərdən danışılır. PZR üsul vasitəsilə müayinə nəticəsi 2-3 gün müddətində əldə edilir. Bu isə müasir dövrdə vaxt itkisi baxımından diaqnostik əlverişliliyini itirib.

2 Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi haqqında məlumat (istehsalatda tətbiq (tətbiqin aktını əlavə etməli); tədris və təhsildə (nəşr olunmuş elmi əsərlər və s. – təhsil sisteminə tətbiqin aktını əlavə etməli); bağlanmış xarici müqavilələr və ya beynəlxalq layihələr (kimlə bağlanıb, müqavilənin və ya layihənin nömrəsi, adı, tarixi və dəyəri); dövlət proqramlarında (dövlət orqanının adı, qərarın nömrəsi və tarixi); ixtira üçün alınmış patentlərdə (patentin nömrəsi, verilmə tarixi, ixtiranın adı); və digərlərində)

(burada doldurmalı)

2. Layihənin nəticələrindən gələcək tədqiqatlarda istifadə perspektivləri

1 Nəticələrin istifadəsi perspektivləri (fundamental, tətbiqi və axtarış-innovasiya yönlü elmi-tədqiqat layihə və proqramlarında; dövlət proqramlarında; dövlət qurumlarının sahə tədqiqat proqramlarında; ixtira və patent üçün verilmiş ərizələrdə; beynəlxalq layihələrdə; və digərlərində)

Ölkə üzrə qəbul edilmiş müayinə və müalicə protokollarına uyğun ağ ciyər xəstəliklərinin erkən diaqnostikasi və differensial diaqnostikasına aid protokolun tərtibi, eyni zamanda metodik tövsiyyənin hazırlanması nəzərdə tutulub. Tərtib olunan vasitələr bütün səhiyyə sahəsində çalışan həkimlər, təhsil alan rezident və tələbələr üçün faydalı ola biləcək.

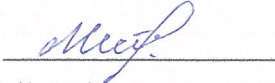

SİFARİŞÇİ:

Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi

Quliyeva Mülayim Sahib qızı

(imza)

"05" 01 2017-ci il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Aslanova Aysel Elman qızı

(imza)

"05" 01 2017-ci il

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun
Gənc alim və mütəxəssislərin 3-cü qrant müsabiqəsinin
(EIF/GAM-3-2014-6(21)) qalibi olmuş layihənin yerinə
yetirilməsi üzrə**

**ALINMIŞ ELMİ MƏHSUL HAQQINDA MƏLUMAT
(Qaydalar üzrə Əlavə 17)**

Layihənin adı: Ağciyər vərəminin digər ağciyər xəstəlikləri ilə diferensial diaqnostikası zamanı tətbiq olunan erkən diaqnostika metodları

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: Aslanova Aysel Elman qızı

Qrantın məbləği: 7 000 manat

Layihənin nömrəsi: EIF/GAM-3-2014-6(21)-24/19/3-M-10

Müqavilənin imzalanma tarixi: 09 dekabr 2015-ci il

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: 12 ay

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): 01 yanvar 2016-cı il – 01 yanvar 2017-ci il

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

1. Elmi əsərlər (sayı)

№	Tamlıq dərəcəsi	Elmi əsərlər (sayı)		
		Dərc olunmuş	Çapa qəbul olunmuş və ya çapda olan	Çapa göndərilmiş
1.	Elmi məhsulun növü			
	Monoqrafiyalar			
	həmçinin, xaricdə çap olunmuş			
2.	Məqalələr	2	1	
	həmçinin xarici nəşrlərdə			1
3.	Konfrans materiallarında	2		

	məqalələr O cümlədən, beynəlxalq konfrans materiallarında	1	1	
4.	Məruzələrin tezisləri	3		
	həmçinin, beynəlxalq tədbirlərin toplusunda	1		4
5.	Digər (icmal, atlas, kataloq və s.)			

2. İxtira və patentlər (sayı)

No	Elmi məhsulun növü	Alınmış	Verilmiş	Ərizəsi verilmiş
1.	Patent, patent almaq üçün ərizə			
2.	İxtira			
3.	Səmərələşdirici təklif			

3. Elmi tədbirlərdə məruzələr (sayı)

No	Tədbirin adı (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s.)	Tədbirin kateqoriyası (ölkədaxili, regional, beynəlxalq)	Məruzənin növü (plenary, dərvi, şifahi, divar)	Sayı
1.	<i>3International medical congress for student and young doctors</i>	<i>Ölkədaxili-beynəlxalq</i>	<i>Divar</i>	2
2.	<i>I Çocuk Göğüs Hastalıkları Kongresi</i>	<i>Beynəlxalq</i>	<i>Divar</i>	1
3.	<i>TÜSAD38. Ulusal Kongresi</i>	<i>Beynəlxalq</i>	<i>Burs qazanma http://www.solunum.org.tr/solunum2016/default.asp?p=bursb-sonuc</i>	1

SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi

Quliyeva Mülayim Sahib qızı

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Aslanova Aysel Elman qızı

elleg

(imza)

"05" 01 2017-ci il

Al

(imza)

"05" 01 2017-ci il

